

Конкурс
«Беларусы Латвіі: мінулае і сучаснасць»

Намінацыя
«Беларуская гісторыя і культура ў Латвіі»

***Уладзімір Васільевіч
Пігулеўскі
1889-1958***

*празаік, перакладчык, драматург, крытык. Член СП
Беларусі з 1957 года. Пісаў на беларускай, латышскай,
рускай мовах.*

Аўтар:
Алёна Швілпа
Удзельніца Спецкурс беларускай мовы
ў Даўгаўпілскім універсітэце. 2003

2015

Уладзімір Васільевіч Пігулеўскі 1889-1958

Пігулеўскі Уладзімір Васільевіч (псеўд. Гуль, 26.02(10.03) 1889, Гродно-17.06.1958), Рыга) празаік, перакладчык, драматург, крытык. Член СП Беларусі з 1957 года. Пісаў на беларускай, латышскай, рускай мовах.

Нарадзіўся Уладзімір Пігулеўскі ў Гродне ў небагатай сям’і. Бацька быў калежскім сакратаром у гарадской управе, марыў аб добрай адукацыі для сына. У хуткім часе бацькі перабраліся ў Мінск. Там Уладзімір атрымаў сярэдняю адукацыю. Ён скончыў Мінскую мужчынскую класічную гімназію (1907), дзе быў членам гуртка рэвалюцыйна настроенай моладзі. У 1908 годзе паступіў на гісторыка-філалагічны факультэт Пецярбургскага ўніверсітэта. Відаць, тут у спрыяльнай атмасферы і былі закладзены асновы для яго нацыянальна-адраджэнскай дзейнасці, што прыпала на 20-30-я гады. Адначасова з вучобай працаваў у “Прадамеце”- вялізным індыкаце, які аб’ядноўваў да 90% металургічных заводаў Расіі.

Пасля заканчэння ўніверсітэта (1912) адбываў у Гродне вайсковую павіннасць. Яго ваенная кар’ера расцягнулася на 5 гадоў (1912-1917). У паслужным спісе, што захоўваецца ў асабістым архіве У.Пігулеўскага ў асабістым адзеле рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Я.Коласа НАН Беларусі, адлюстраваны ўсе этапы гэтай службы.

У гады першай сусветнай вайны ўвесь час быў на фронце. Канец вайны застаў яго ў Літве, дзе давялося зведаць многа цяжкасцей, брацца за выпадковую работу. У час першай сусветнай вайны ў баях з Германіяй за мужнасць і гераізм Пігулеўскі ўзнагароджаны ордэнам Святой Ганны IV ступені і Святога Станіслава II і III ступеняў.

Таленавіты, смелы, неардынарны чалавек Пігулеўскі, магчыма, стаў бы ваенным лётчыкам. Захавалася хадайніцтва ваеннага лётчыка штабс-капітана Капукова перад начальнікам авіацыйнай школы аб залічэнні Пігулеўскага ў гэту ўстанову. У дакуменце дадзена высокая адзнака яго чалавечым і прафесійным якасцям. Вось некаторыя вытрымкі з хадайніцтва:

“Паручык Пігулеўскі...праявіў сябе як у баявых адносінах, так і ў паўсядзённым жыцці з найлепшага боку. Бязменная адвага, знаходлівасць, уменне прыстасоўвацца да ўсялякіх умоў палёту з’яўляюцца характэрнымі рысамі яго характару як афіцэра-капральніка (у чэрвіні 1917 года Пігулеўскі прызначаны капральнікам у 30-ы авіацыйны атрад). Дэталёвае знаёмства з усімі галінамі авіацыйнай справы, у прыватнасці, грунтоўнае веданне радыётэлеграфа даюць падставу лічыць, што ў якасці лётчыка ён будзе ўяўляць яшчэ большую каштоўнасць для справы авіяцыі...”.

Але лёс вырашыў інакш. Ад яго жонкі, Вольгі Пігулеўскай, мы ведаем, што пасля вайны ён некаторы час быў у польскай турме, потым цяжка хварэў, нават знаходзіўся ў перадсмяротным стане, перабіваўся выпадковымі заробкамі. З іншых крыніц вядома, што Пігулеўскі ў гэты час далучыўся да беларускага нацыянальна-вызваленчага руху, займаў адказныя пасады пры кіраўніцтве БНР, напрыклад, быў служачым для спецыяльных даручэнняў пры Міністэрстве замежных спраў, удзельнічаў у рабоце беларускай нацыянальна-палітычнай канферэнцыі ў Рызе. Жыў у Мінску, Вільні, Коўне.

У 1922 годзе па запрашэнню тагачаснага дырэктара Дзвінскай дзяржаўнай беларускай гімназіі Івана Краскоўскага Пігулеўскі прыязджае ў Латвію. З той пары ён назаўсёды звяза свой лёс з гэтым цудоўным краем, яго жыхарамі, культурай, гісторыяй. Шмат плёну прынясе яго праца і ў справе нацыянальна-культурнага адраджэння тутэйшых беларусаў, і ў справе добразычлівых адносін паміж беларускім і латышскім народамі. Тут зробіць ён і свой апошні крок- знойдзе вечны пакой.

Малады, інтэлігентны, энергічны Уладзімір Пігулеўскі з ахвотай бярэцца за педагогічную справу. Спачатку працуе выкладчыкам у Дзвінскай гімназіі, а вясной 1924 года выязджае ў Люцын, каб заняць пасаду дырэктара мясцовай гімназіі. Паралельна

Конкурс даследчых работ «Беларусы Латвіі. Мінулае і сучаснасць», 2015

вядзе актыўную асветніцкую працу сярод беларускага насельніцтва, удзельнічае ў складанні падручнікаў, якіх не хапала беларускім школам.

У гэты час пазнаёміўся з Янісам Райнісам, разам з якім удзельнічаў у арганізаванай Інбелкультам акадэмічнай канферэнцыі па рэформе беларускага правапісу (Мінск, 1926).

Пазней, у артыкуле “Памяці Райніса” Пігулеўскі так ахарактарызуе свае ўражанні ад першай сустрэчы з вялікім паэтам і чалавекам: “Я выразна памятаю першае уражанне, атрыманае ад яго высокай, стройнай фігуры- з белымі валасамі, якія асвятлялі яго высокі, чысты лоб з прамяністымі яснымі вачыма, нервовым ускіданнем галавы- уражанне духоўнай сілы і энергіі і разам з тым мяккай цеплыні і чуласці. І ў словах яго не было крыклівых выразаў, у іх гучаў голас сэрца, якое зазірнула ў чужую душу. А каб зазірнуць так блізка, як быццам гэта была яго ўласная душа, для гэтага мала толькі мастацкага таленту, для гэтага патрэбна вялікае, добрае, поўнае жывога кахання сэрца.”

Пігулеўскі таксама выступаў з прамовай на святкаванні 20-годдзя літаратурнай дзейнасці Якуба Коласа. Пры падтрымцы Я. Райніса ўдзельнічаў у культурна-асветнай рабоце сярод беларускага насельніцтва Латвіі. Інтэнсіўная асветніцкая праца сярод беларускага насельніцтва выклікала абуджэнне нацыянальнай самасвядомасці, а гэта прыводзіла да недобразых адносін з боку некаторых суполак, а таксама рэакцыйных колаў латвійскага урада, якія не ўспрымалі беларусаў самастойнай нацыяй. Пачаўся планамерны наступ супраць беларускай меншасці і, у першую чаргу, супраць беларускіх культурна-асветных дзеячоў. Для гэтага прымяняліся разнастайныя сродкі: даносы, падлогі, правакацыі...Праціўнікам беларускасці трэба было скампраметаваць беларускі культурна-адраджэнскі рух. У гэтых умовах узнікла так называемая “Беларуская справа”, якая скончылася ў 1925 годзе судовым працэсам над беларускімі настаўнікамі. Беларускія настаўнікі абвінавачваліся ў зносінах з Савецкай Беларуссю і ў намеры далучыць да яе частку Латвію (Латгалію). Гэтаму працэсу папярэднічалі шматлікія незаконныя вобыскі, арышты, вядомых дзеячоў-адраджэнцаў, допыты сведак. Арыштавалі і Пігулеўскага. Віну падсудных не даказалі. Нягледзячы на гэта, некаторых дзеячоў выслалі за межы Латвіі, а частку беларускіх школ, у тым ліку Люцынскую гімназію, закрылі. Пігулеўскага апраўдалі, але пазбавілі права займацца педагогічнай дзейнасцю. Ён пераехаў з Люцына ў Рыгу, дзе знайшоў работу ў Транзітным кааператыўным банку, але не адышоў ад культурна-асветніцкай працы.

На з’ездзе прадстаўнікоў беларускіх культурна-асветных устаноў, гурткоў і арганізацый, што адбыўся ў чэрвені 1926 года ў Рызе, Пігулеўскі быў вылучаны на пасаду загадчыка Беларускага аддзела пры Міністэрстве асветы Латвіі, дзе працаваў некалькі гадоў (1926-1934), зрабіўшы шмат каштоўнага ў справе беларускага культурнага адраджэння. У гэты час Пігулеўскі вядомы і як палітычны дзеяч. Ён становіцца членам сацыял-дэмакратычнай партыі і па яе спісу праходзіць у Сейм ад Латгаліі.

Пасля перавароту Ульманіса быў арыштаваны і сасланы ў Ліепайскі лагер(1935). Вярнуўшыся адтуль, яшчэ два тыдні правёў у Рыжскай турме за абразу, нанесеную ў час допыту начальніку вышуковай паліцыі. На волі актыўна ўдзельнічаў у падпольным рэвалюцыйным руху. На яго кватэры адбываліся нелегальныя сходы. У 1940-41 гадах быў інспектарам Міністэрства асветы Латвійскай ССР. У гэты час спрабуе сябе ў журналістыцы, часта піша перадавіцы для рускамоўных газет.

На пачатку Вялікай Айчыннай вайны выехаў у Латгалію для эвакуацыі дзяцей з піянерскіх лагераў. Сам выбіраўся апошнім грузавіком. Эвакуюраваліся яны на Паволжа. Спачатку працаваў ў Саратаўскай вобласці дырэктарам сярэдняй школы, затым школьным інспектарам РАНА. У 1942 годзе па выкліку Міністэрства пераехаў у Менгеры (Татарыя). Там працаваў выхавацелем у дзіцячым доме. Пазней, пасля вяртання, пра гэты перыяд ён раскажа ў цікавым нарысе, што ўвайшоў у калектыўны зборнік “На шляхах да перамогі” (на латышскай мове) і прыхільна адзначаны крытыкай.

Пасля вайны працягвае педагагічную дзейнасць, працуе ў Рыжскім мараходным вучылішчы, а з 1946 года выкладае курс рускай мовы ў педагагічным інстытуце. Працуе пераважна з латышскімі групамі. Пігулеўскі займаецца метадычнымі распрацоўкамі па свайму прадмету, удзельнічае ў складанні і рэдагаванні падручніка на рускай мове для латышскіх школ, чытае лекцыі ў педвучылішчы, інстытуце павышэння кваліфікацыі настаўнікаў, у настаўніцкім інстытуце, у ДOME народнай творчасці, выступае з дакладамі перад самай шырокай аўдыторыяй.

Уладзімір Васільевіч заўсёды выклікаў сімпатыю ў сваіх слухачоў. Ён валодаў нейкім магнетызмам, быў здольны прыцягнуць да сябе самыя розныя колы людзей. Сярод яго сяброў былі і яго сталыя равеснікі, і яшчэ зусім юныя студэнты, і ўсе яны адчувалі побач з ім утульна і цікава. Адчуванне радасці жыцця дамінавала ў гэтым чалавеку, нягледзячы ні на якія цяжкасці і выпрабаванні.

Пасля выхаду на пенсію ў 1950 годзе займаўся літаратурнай працай. Узнагароджаны медалём, Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР і іншымі.

Упершыню імя Уладзіміра Пігулеўскага з'яўляецца на старонках заходнебеларускага друку ў канцы 1923 года. Друкавацца ён пачаў у Люцыне ў 1924 годзе. Пад псеўданімам Гуль ён выступіў з цыклам палемічных заметак пад назваю "Пісьмы з Латвіі" адносна жыцця латышскіх беларусаў. Літаратурная спадчына Пігулеўскага цікавая і разнастайная: гэта і ўласныя спробы ў прозе, паэзіі, драматургіі, таксама пераклады з латышскай мовы на беларускую і наадварот.

У той час ён перакладаў на беларускую мову для пастаноўкі на школьнай сцэне п'есу латышкага драматурга Р.Блаўманіса "Блудны сын" (не апублікавана). Для школьнага тэатра напісаў п'есы "Хамуты", "У трамваі", "Вечар на каляды", "Гідра" (пра іх публікацыі звестак няма). Гэтыя пераклады былі зроблены пераважна для мастацкай самадзейнасці. Ён склаў чытанку для беларускіх школ ў Латвіі "Наш край".

Плённа працаваў у галіне перакладу з латышскай і чэшскай моў. На беларускай мове з дапамогай Пігулеўскага з'явіліся творы М.Бірзе, Г.Броделе, Я.Гранта, А.Грыгуліса, Я.Ніедрэ, В.Кацэны, В.Клівера, В.Лаціса, І.Лейманіса, І.Муйжнека, Г.Саксэ, З.Скунія, А.Упіта і іншых. На латышскую мову пераклаў камедыю Янкі Купалы "Паўлінка" (пастаўлена ў 1949 годзе Латвійскім мастацкім тэатрам імя Я.Райніса). Апублікаваў у латышскім друку многа артыкулаў пра беларускую літаратуру і тэатр, пра творчасць Я.Купалы, Я.Коласа.

Талант Пігулеўскага ў большай меры раскрыўся ў галіне мастацкага перакладу. Ён добра ведаў некалькі замежных моў: французскую, чэшскую, польскую, украінскую, латышскую. Яго пісьменніцкі дар дазволіў яму самаму паблізіцца і паблізіць сваіх прыхільнікаў да высокага мастацтва як блізкіх суседзяў, так і сусветнай класікі.

Сам Уладзімір Васільевіч даволі крытычна ставіўся да сябе як да літаратара. У лісце да І.Краскоўскага за 1951 год ён напісаў: "У літаратурнай працы ўсё мае гора ў тым, што я, як стары крытык, без усялякіх скідак гляджу на сябе-маладога прэзаіка. Добрая проза патрабуе шмат "практыкаванняў". Тэмы, сюжэты ёсць добрыя. А вось як след "аформіць" іх яшчэ пакуль што не умею. Мова бедная. Так што пакуль буду "вучыцца" на перакладах мастацкай літаратуры, нават калі яны і не будуць друкавацца".

З моманту прыезду ў Латвію і на працягу ўсяго жыцця Пігулеўскі з'яўляўся сваеасаблівым каардынатарам культурных сувязей паміж латышамі і беларусамі. Яго таленавітыя пераклады дазволілі народам-суседзям бліжэй пазнаць адзін аднаго. Яго нарысы, літаратурна-тэатральныя артыкулы і да сённяшняга часу не страцілі цікавасці і актуальнасці. Досыць прыгадаць публікацыі, прысвечаныя Коласу, Купалу, Райнісу, беларускаму тэатру.

Пігулеўскі быў асабіста знаёмы з вядомымі беларускімі літаратарамі і дзеячамі культуры. З некаторымі ён вёў дзелавую і сяброўскую перапіску. Сярод яго карэспандэнтаў былі Р.Шырма, М.Танк, П.Броўка, І.Краўчанка і іншыя. Рукапісная

спадчына Пігулеўскага, у тым ліку і неапублікаваныя творы, захоўваецца ў Адзеле рэдкіх кніг і рукапісаў ЦНБ АН Беларусі.

Уладзіміра Пігулеўскага не стала ў чэрвені 1958 года. Ён не дажыў да свайго 70-гадовага юбілею, не скончыў шмат чаго задуманага. Раптоўная смерць напаткала яго на беразе ракі каля лодкі, на якой ён толькі што вярнуўся з рыбалкі. Гэта здарылася на вачах яго ўкраінскіх сяброў, якія прыехалі да яго і з якімі ён так і не здолеў прывітацца. Па народных уяўленнях, падобная смерць лічыцца “лёгкай” і ўласцівая праведнікам, добрым і светлым людзям.

Літаратура:

Мядзёлка П. Сцежкамі жыцця, 1974

Бібліяграфічны слоўнік т.5, Мн. 1995

Газета “Голас радзімы” 2003, №7